

POSTANOWIENIE

Dnia 21 sierpnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku D. K.

przy uczestnictwie Przedsiębiorstwa Eksploatacji Rurociągów

[...]

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 21 sierpnia 2013 r.,

zażalenia uczestnika postępowania

na postanowienie Sądu Okręgowego w P.

z dnia 15 stycznia 2013 r.,

1) oddała zażalenie,

**2) pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego Sądowi wydającemu orzeczenie kończące
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 15 stycznia 2013 r., uwzględniając apelację wnioskodawczynie D. K., uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w S. z dnia 31 maja 2012 r. - którym oddalony został wniosek o ustanowienie służebności przesyłu na rzecz uczestnika Przedsiębiorstwa Eksploatacji Rurociągów Naftowych [...] na oznaczonej nieruchomości stanowiącej własność wnioskodawczynie - i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

Sąd Rejonowy przyjął, że uczestnik postępowania nabył służebność gruntową odpowiadającą służebności przesyłu co do pierwszej nitki rurociągu z dniem 1 stycznia 1985 r., co do drugiej z dniem 1 stycznia 2004 r. W ocenie Sądu Okręgowego nie rozpoznano istoty sprawy, bowiem błędnie uwzględniono podniesiony przez uczestnika zarzut nabycia służebności, obciążającej nieruchomość wnioskodawczynie, przez zasiedzenie przed wprowadzeniem z dniem 3 sierpnia 2008 r. do Kodeksu cywilnego art. 305¹- 305⁴. Zdaniem Sądu Okręgowego w ówczesnym stanie prawnym dopuszczalne było nabycie przez zasiedzenie takiej służebności gruntowej jedynie na rzecz właściciela nieruchomości władnącej, gdyż wtedy spełniała ustawowe przesłanki przewidziane w art. 285 § 1 i 2 k.c., podczas gdy służebność przesyłu uregulowana w art. 305¹-305⁴ k.c., przysługuje przedsiębiorcy, który zamierza wybudować albo którego własność stanowią posadowione na cudzym gruncie urządzenia określone w art. 49 § 1 k.c., bez względu na to czy sam jest podmiotem praw rzeczowych do innej nieruchomości. W rozpoznawanej sprawie uczestnik nie wykazał, aby przez okres czasu wymagany dla stwierdzenia nabycia służebności gruntowej przez zasiedzenie przysługiwała mu własność albo użytkowanie wieczyste nieruchomości, którą można byłoby określić mianem nieruchomości władnącej. Stwierdzając błędnie nabycie przez uczestnika służebności gruntowej, Sąd Rejonowy zaniechał zatem zbadania materialnej podstawy żądania wniosku o ustanowienie służebności przesyłu, bowiem nie ustalił, czy istnieją podstawy do ustanowienia żądanej służebności i nie określił wynagrodzenia należnego

wnioskodawczyni, co usprawiedliwiało uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie Sądu Okręgowego w całości wniósł uczestnik postępowania. Skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. polegającego na przyjęciu, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy oraz naruszenia art. 292 k.c. przez przyjęcie, że w stanie prawnym obowiązującym przed uregulowaniem służebności przesyłu w art. 305¹-305⁴ k.c. dla nabycia przez zasiedzenie służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu konieczne było wykazywanie istnienia nieruchomości władnącej. Z tych przyczyn uczestnik wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na zażalenie wnioskodawczyni wniosła o jego oddalenie i zasądzenie od uczestnika kosztów postępowania zażaleniowego przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył:

W pierwszym rzędzie wskazać należy na niepełną kwalifikację prawną powołanych podstaw zażalenia. Postępowanie w niniejszej sprawie toczyło się w trybie nieprocesowym stąd przepisy księgi pierwszej kodeksu cywilnego mają jedynie zastosowanie odpowiednie i każdorazowo wymagają odwołania do odesłania zawartego w art. 13 § 2 k.p.c.

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. W judykaturze Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że celem takiego zażalenia jest poddanie pod kontrolę prawidłowości uchylenia przez sąd drugiej instancji orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego postępowania, co może nastąpić jedynie w wypadkach przewidzianych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., tj. stwierdzenia nieważności postępowania w pierwszej instancji, przyjęcia, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo że wydanie orzeczenia wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Konieczność odróżnienia funkcji, które spełniać ma takie zażalenie, od funkcji

skargi kasacyjnej, służącej merytorycznej kontroli orzeczeń sądu drugiej instancji, sprawia, że Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu takiego zażalenia nie może oceniać stanowiska sądu drugiej instancji co do *meritum* sprawy, nawet gdyby uznawał je za błędne i odbiegające od utrwalonego stanowiska judykatury. W takim wypadku nieprawidłowe orzeczenie Sądu, gdyby ostało się w toku postępowania rozpoznawczego, będzie mogło być poddane kontroli dopiero w postępowaniu kasacyjnym. Tak zawężony przez art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zakres kognicji Sądu Najwyższego, co do zasady, obejmuje zatem wyłącznie ustalenie, czy przyjęta przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania odpowiada jednej z podstaw przewidzianych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Jedynie w odniesieniu do przesłanki nieważności postępowania, kognicja obejmuje ustalenie, czy nieważność taka rzeczywiście wystąpiła. Kontrola w tym przedmiocie nie sięga jednak *meritum* sprawy, bowiem dotyczy przesłanek procesowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54; z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68; z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl.; z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl.).

Orzecznictwo Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje - w odniesieniu do postępowania procesowego - że nierozpoznanie istoty sprawy, jako przewidziana w art. 386 § 4 k.p.c. podstawa wydania wyroku kasatoryjnego, występuje wtedy, gdy sąd pierwszej instancji w sposób nieprawidłowy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu lub zarzutów merytorycznych przeciwstawionych zgłoszonemu roszczeniu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003, nr 3, poz. 36; z dnia 17 listopada 2004 r., IV CK 229/04, niepubl.; z dnia 10 czerwca 2011 r., II CSK 568/10, OSNC 2012 - B, poz. 40). Nierozpoznanie istoty sprawy następuje zatem w tak rzadkich przypadkach, jak w razie oddalenia powództwa ze względu na błędne przyjęcie braku legitymacji procesowej, błędne przyjęcie, że dochodzone roszczenie nie jest jeszcze wymagalne albo że wygasło, czy błędne uwzględnienie zarzutu przedawnienia.

Odnosząc powyższe do postępowania nieprocesowego, którego przedmiotem jest roszczenie o ustanowienie służebności, można zgodzić się - co do zasady - ze stanowiskiem, że błędne uwzględnienie przez sąd pierwszej instancji zarzutu niweczącego żądanie objęte wnioskiem usprawiedliwia przyjęcie, że nie rozpoznał on istoty sprawy. Przedmiotem sprawy było żądanie właścicielki nieruchomości ustanowienia służebności przesyłu, uregulowanej w art. 305¹- 305⁴ k.c., za wynagrodzeniem. Zdaniem Sądu Rejonowego przeszkodą uwzględnienia wniosku było uprzednie nabycie przez uczestnika w drodze zasiedzenia służebności o treści jej odpowiadającej. Skoro Sąd Okręgowy uznał, że nabycie takie nie miało miejsca stanowisko to, jako związane z merytoryczną oceną zasadności żądania, uchylić się musi spod oceny Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu zażalenia na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a podniesiony przez skarżącego zarzut naruszenia art. 292 k.c. – z przyczyn wskazanych wyżej - nie mógł być poddany ocenie Sądu Najwyższego i w konsekwencji uznany za skuteczny. W istocie był to bowiem błąd rozstrzygnięcia, a nie rozpoznanie merytorycznej istoty żądania. Tym samym kwestia oceny istnienia podstaw ustanowienia na rzecz uczestnika służebności, o której w art. 305¹- 305⁴ k.c., procesowo została ponownie otwarta, a postanowienie Sądu Okręgowego nie uchybia art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., postanowił jak wyżej, pozostawiając orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego końcowemu rozstrzygnięciu w myśl art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹, art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c.